

UNIVERSITETET I OSLO

DET HUMANISTISKE FAKULTET

UNIVERSITETET I OSLO	
DELARKIV FOR SENTRALADMINISTRASJONEN	
NOTAT	
MOTTATT	04 JUL 2006
Kvittert av	RT 4/7-06

Forskningsadministrativ avdeling
Postboks 1072
Blindern

*Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie
og klassiske språk*
Pb. 1020 Blindern
0315 OSLO

Dato: 29.06.2006
Deres ref.: 06/5191 FA/EN – 6
Vår ref.: 06/7964

Telefaks: 22 85 75 51
Mail: henvendelser@ifikk.uio.no

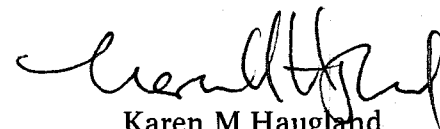
***Høring om utkast til endringer i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi
(bioteknologiloven)***

Det vises til brev av 12. 06.2006 fra Det humanistiske fakultet hvor IFIKK, dersom man ønsker å uttale seg i saken, blir bedt om å sende en høringsuttalelse på vegne av fakultetet direkte til Forskningsadministrativ avdeling.

Vi oversender med dette vår høringsuttalelse, som er utarbeidet av professor i filosofi, dr. philos. Jens Saugstad.

Med hilsen

(sign.)
Øivind Andersen
Fung. Instituttleder

Karen M. Haugland
Forskningsskulent

Vedlegg:
- Høringsuttalelse
- Brev av 12.06.2006 fra Det humanistiske fakultet
Kopi til: - Det humanistiske fakultet

Høringsuttalelse

om

Utkast til endringer i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m.
(bioteknologiloven)

Filosofiseksjonen ved Institutt for filosofi, ide- og kunsthistorie og klassiske språk ved Universitetet i Oslo gir i denne høringsuttalelsen en filosofisk vurdering av noen sentrale deler av lovforslaget. Uttalelsen er utarbeidet av professor, dr. philos. Jens Saugstad.

Filosofisk tilnærming

Filosofi er et pluralistisk fag, og ulike retninger vil kunne komme til ulike konklusjoner i denne saken. Det er imidlertid rimelig å begrense seg til filosofiske tilnærminger som tar utgangspunkt i det moralske verdigrunnlaget for vårt samfunns rettskultur.

Menneskeverdet er nedfelt som et interkulturelt gyldig og grunnleggende rettsprinsipp i FNs *Verdenserklæring om menneskerettigheter*, artikkel 1, og det kan ikke være tvil om at menneskeverdet er fundamentalt i vårt samfunns rettskultur. Et av de filosofisk mest sentrale uttrykkene for menneskeverdstanden er humanitetsformuleringen av Kants kategoriske imperativ. Det er forøvrig dette prinsippet kritikerne av lovforslaget gjerne appellerer til når de hevder at forslaget er i strid med tanken om at hvert menneske er et “mål i seg selv”.

1. Forskning på befruktede egg.

Forbrukende forskning på befruktede egg innebærer at eggene brukes bare som midler til de formål forskningen tjener, og kritikerne av lovforslaget hevder at det er i strid med menneskeverdstanden. Det er imidlertid vanskelig å se at et befruktet egg kan ha status som et (for)mål i seg selv.

For å ta stilling til dette kan det være hensiktsmessig å ha Kants opprinnelige formulering av humanitetsformuleringen for øye: “Handle slik at du alltid bruker menneskeheten både i din egen person og i enhver annens person samtidig som et formål og aldri bare som et middel”.¹

Når Kant her snakker om menneskeheten i egen og andres person, mener han ikke alle mennesker, men *det menneskelige* i oss selv og alle andre personer. Det som særmerker det menneskelige ifølge Kant er evnen til å sette seg formål, eller vår handlingsevne. Å handle intensjonalt krever praktiske fornuft, og Kant bruker derfor uttrykkene “rasjonell natur” og “menneskeheten” om hverandre. Det som eksisterer som et formål i seg selv,

¹ Immanuel Kant, *Grunnlegging til moralens metafysikk* (1785), i Eivind Storheim (red. og overs.), *Moral, Politikk og Historie* (Oslo: Universitetsforlaget, 1983).

sier han, er rasjonell natur, og han knytter slik menneskeverdstanken til en tradisjon som i hvert fall går tilbake til Aristoteles' definisjon av mennesket som et rasjonelt dyr. Til denne tradisjonen hører også Boethius' (ca. 500 e.kr) definisjon av en person som den individuelle substans av rasjonell natur, som har øvet sterk innflytelse på den europeiske moral- og rettstenkningen. Tanken om at mennesker er formål i seg selv er altså knyttet til en tradisjonell tanke om at det er fornuften – eller den praktiske fornuft, som særlig Kant betoner – som gir oss menneskeverd, og det er vanskelig å se at tanken om menneskeverdet kan løsrives fra et slikt filosofisk fundament.

Dette reiser store problemer for påstanden om at befruktede egg er “mål i seg selv”. Et befruktet egg er ennå ikke i besittelse av praktisk fornuft eller rasjonell handlingsevne; det er fra første stund en biologisk organisme av arten *homo sapiens sapiens*, men ennå ikke en person med menneskeverd og menneskerettigheter. En hyppig brukt innvending mot denne konklusjonen er at argumentet også ekskluderer en rekke andre grupper av mennesker som i vår rettskultur er anerkjent som bærere av menneskeverd, slik som spedbarn og små barn, senil demente, sterkt psykisk utviklingshemmede og kanskje også noen pasientgrupper med alvorlige, psykiatriske diagnoser.² Denne innvendingen kan imøtegås. For det første er det viktig ikke å undervurdere psykisk utviklingshemmede: mange har utvilsomt rasjonell handlingsevne til forskjell fra rent dyrisk adferd. For det andre er det viktig å skille mellom rasjonelle evner og rasjonelle ferdigheter. Spedbarn og små barn har ikke rasjonelle ferdigheter, men det er ikke dermed sagt at de mangler rasjonelle evner. Hvordan skulle de ellers kunne erverve seg rasjonelle ferdigheter? For det tredje, selv om noen mennesker dessverre ikke kan få, eller lenger har, rasjonell handlingsevne, finnes det gode grunner til å behandle dem *som om* de var personer. Med utgangspunkt i den amerikanske filosofen Jane English kan vi argumentere som følger: Moralen hviler også på følelser, og en så sentral følelse som respekten for personers menneskeverd trigges normalt når vi står overfor et vesen med menneskelig gestalt. Et moralsystem som hadde krevd at vi skulle skille mellom personer og ikke-personer med en utpreget menneskelig gestalt, ville derfor skape en følelsesmessig dissonans som truer med å undergrave hele moralen.³ Dessuten kan man med den tyske filosofen Norbert Hoerster hevde at ikke minst lærdommen fra nazi-Tyskland gir gode pragmatiske grunner til å gi fullt juridisk rettsvern for alle fødte mennesker.⁴ Imidlertid gir ingen av disse argumentene støtte til påstanden om at befruktede egg kan eller bør betraktes som formål i seg selv.

Dette betyr ikke at befruktede egg mangler all moralsk verdi. Det finnes andre moralske verdier enn menneskeverdet. Her kan vi trekke inn en tanke (som også kan begrunnes ut fra Kants etikk) om at befruktede egg har økologisk egenverdi. Denne verdien beskytter riktignok ikke det enkelte befruktede egg mot destruksjon, men menneskets biologiske artsnatur mot sterk instrumentalisering, herunder genetisk manipulasjon.

² Se f.eks. Otfried Höffe, *Medizin ohne Ethik?* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002), kap. 4, se særlig s. 74-9.

³ Jane English, “Abortion and the Concept of a Person”, *Canadian Journal of Philosophy* 5 (1975). Artikkelen er trykket opp Joel Feinberg (red.), *The Problem of Abortion*, 2. utgave (Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1984).

⁴ Norbert Hoerster, *Abtreibung im säkularen Staat. Argumente gegen den § 218* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991), kap. 10, se særlig s. 141-2.

Vurdering: Forskning på befruktede egg er neppe i strid med tanken om menneskeverdet. Lovforslagets begrensning av forskning til overtallige befruktede egg fra IVF-behandling synes stort sett rimelig, men bør kanskje ikke gjelde absolutt (s. 26). Som Departementet påpeker, kan befruktning av egg for forskningsformål vise seg å være viktig for å utvikle bedre IVF-metoder. Departementet begrunner begrensningen med at “Hensynet til det befruktede egget og menneskeverdet ivaretas” (s. 19), men synes ikke å være enig med dem som “vil hevde at befruktning av egg for forskningsformål gjør egget utelukkende til et middel” (s. 25). Departementets begrunnelse fremstår derfor som uklar. Det er også tvilsomt om frembringelse av overtallige egg ved IVF kan forenes med en påstand om at befruktede egg har menneskeverd. Et slik påstand ville dermed ramme *all* forskning på befruktede egg. Kanskje kan begrensningen til forskning på overtallige egg begrunnes med at befruktning av egg til forskningsformål innebærer, eller kan føre til, at *paret* og deres reproduktive evne blir redusert til bare et middel for forskningens formål. Men det er neppe tilfelle hvis de donerer eggene til forskningen uten vederlag, og særlig ikke hvis denne forskningen kan komme dem selv til nytte. Kanskje kan begrensningen også dels begrunnes ut fra tanken om det befruktede eggets økologiske egenverdi (til forskjell fra menneskeverd). Men befruktede eggs økologiske egenverdi beskytter eggene bare i den grad behandlingen av dem er uttrykk for en overdrevent instrumentell holdning til den menneskelige artsnatur. Dette rammer muligens noen forskningsformål, men neppe når befruktningen av eggene gjøres for å utvikle bedre IVF-metoder. Eggenes økologiske egenverdi gir også en god begrunnelse av lovforslagets uttrykkelige forbud mot “Forskning som medfører genetiske forandringer som kan gå i arv hos mennesker” (§ 3-2, s. 62, jf. 21 og § 2A-1, 61). Imidlertid synes ikke de moralske vurderingene som åpner for forskning på overtallige befruktede egg forenlig med at Norge, i motsetning til Sverige, fortsatt skal forby somatisk cellekjerneoverføring (terapeutisk kloning) i forsknings- og behandlingsøyemed (s. 15, 63).

2. Preimplantasjonsdiagnostikk (PGD)

Den fremste innvendingen mot å tillate PGD er anklagen om sorteringssamfunnet. Selve ordbruken er hentet fra varehandelens skille mellom første- og annensortering. Anklagen om sorteringssamfunnet går altså ut på at fysisk og psykisk funksjonshemmede vil måtte bli betraktet – og følgelig etter hvert behandlet – som “annensortering” i et samfunn som tillater å velge bort fostre som har slike tilstander, eller embryoer som har arveanlegg for dem.

Det er et stort fremskritt i det moderne samfunnets rettskultur at funksjonshemmede blir anerkjent som fullverdige medlemmer av samfunnet. Spørsmålet er imidlertid om PGD innebærer at funksjonshemmede nødvendigvis må få status som “annensortering”. I den forbindelse er det relevant å spørre om Abortlovens § 2 c, som er gjenstand for samme kritikk, har en slik konsekvens – ikke minst for å ta stilling til at lovforslaget begrenser PGD til de samme arvelige sykdommene som ved abort etter Abl. 2 c (s. 42-3, 56).

Før vi tar opp anklagen om sorteringssamfunnet, er det viktig å minne om at den, gitt at den er berettiget, krever at lovgiver må gjøre et stort innhugg i borgernes frihetssfære på et av livets mest intime områder. Det må derfor stilles strenge krav til bevisføringen før anklagen eventuelt kan gi grunnlag for en restriktiv lovgivning – hvis ikke kravet til bevisføring oppfylles, vil et forbud krenke menneskeverdet til dem som hindres i å bruke moderne medisinsk teknologi for å unngå å få funksjonshemmede barn.

Påstanden om at bortvalg av fostre med funksjonshemming i henhold til Abl. 2 c eller av embryoer med arveanlegg for funksjonshemming etter PGD innebærer diskriminering av funksjonshemmede mennesker, har to forskjellige tolkninger: Den kan tolkes som a) en empirisk årsakspåstand som sier at bortvalget vil føre til at samfunnet kommer til å tillegge funksjonshemmede mennesker lavere moralsk status og dermed diskriminere dem, eller b) en analytisk påstand som sier at bortvalget i seg selv er et uttrykk for at funksjonshemmede blir tilkjent lavere moralsk status.

Den empiriske tolkningen ligger utenfor filosofiens kompetanseområde. Men man må kunne spørre hvorfor det å velge bort funksjonshemmede fostre eller embryoer med arveanlegg for funksjonshemming nødvendigvis skulle føre til en nedvurdering av fødte, funksjonshemmede mennesker? Det faktum at de funksjonshemmede har fått styrket sin stilling i samfunnet samtidig som vi i en årrekke har tillatt abort etter Abl. 2 c, taler for at påstanden snarere er usann.⁵ I det minste må det sies at kritikerne ikke har gjort nok for å sannsynliggjøre påstanden.

Den analytiske tolkningen av påstanden om diskriminering reiser filosofiske spørsmål om løsningen på rettighetskonflikter. I en klassisk artikkel fra 1971 drøfter M.I.T.-filosofen Judith Jarvis Thomson abort som et problem om rettighetskonflikter.⁶ For argumentets skyld antar hun at et foster er en person med rett til liv fra og med befruktingen. Hennes argument går ut på å vise at abort i visse situasjoner allikevel ikke krenker fosterets rett til liv – til tross for at fosteret dør i aborten, og selv om fosteret antas å ha en rett til liv som er akkurat like sterk som fødte personers. Det er nemlig et moralsk relevant forhold at to personer med grunnleggende rettigheter – den gravide og fosteret – er plassert i et helt spesielt, symbiotisk, asymmetrisk forhold til hverandre i et svangerskap. Når kvinnen ønsker abort, kommer fosterets antatte rett til liv i konflikt med hennes rett til selv å bestemme hvordan hun vil bruke sin kropp. Thomson mener selvfølgelig ikke at fosteret er en del av kvinnens kropp; men det befinner seg *inni* henne, og et forbud mot abort vil nødvendigvis være et inngrep i hennes rett til kroppslig selvbestemmelse. I noen tilfeller vil et slikt inngrep være en krenkelse av kvinnens rett til kroppslig selvbestemmelse, og derfor kvinneundertrykkende. Thomson mener at alle må erkjenne, ved ettertanke, at et inngrep i den gravides rett til kroppslig selvbestemmelse er illegitimt i alle tilfeller der kvinnen ikke samtykker i graviditeten, som for eksempel ved voldtekt. Det ville ha vært

⁵ Berge Solberg, "Etikken i å si nei til sorteringssamfunnet", *Genialt* nr. 2, 2004; se også Berge Solberg, *Sortering av liv? Etske hensyn ved å lage barn med og uten genetisk risikoinformasjon*, Dr. art.-avhandling, Filosofisk institutt, NTNU, 2003, særlig avs. 1.2.2.

⁶ Judith Jarvis Thomson, "A Defense of Abortion," *Philosophy & Public Affairs* 1 (1971). Artikkelen er trykket opp i et stort antall antologier, f.eks. James Rachels (red.), *Moral Problems*, 3. utgave (New York: Harper & Row, 1979) og Joel Feinberg (red.), *The Problem of Abortion*, 2. utgave (Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1984).

snilt av kvinnen å gjennomføre svangerskapet, men hun krenker ikke fosteret *rett* til liv ved å avbryte det. For en persons rett til liv hjemler ikke en positiv rett til at en annen person skal stille sin kropp til disposisjon i 9 mnd. (eller gjøre tilsvarende store ofre) for at den første personen skal kunne overleve. Den amerikanske filosofen Francis Kamm, som har videreutviklet Thomsons argument, har påpekt at en riktig avveining av kvinnens rett til kroppslig selvbestemmelse mot fosterets rett til liv også synes å åpne for abort på en funksjonshemmet fosterperson. Kvinnen kan legitimt nekte å påta seg de anstrengelser og ofre som et svangerskap representerer når de ville bidra til å sette henne i en situasjon som hun, ikke uten grunn, frykter: at hun får et funksjonshemmet barn, som kan bli en stor belastning for henne selv eller hennes familie.⁷ Kamm har dessuten påpekt at det å ta livet av et foster, som eksisterer i kraft av kvinnen, er mindre alvorlig enn å ta livet av en person som lever uavhengig av henne. Slik kan det argumenteres filosofisk for at abort på indisert funksjonshemming er forenlig med en tese om at et foster – funksjonshemmet eller ikke – er en person med samme rett til liv som alle andre personer. Anklagen om sorteringssamfunnet synes altså heller ikke å være berettiget i den analytiske tolkningen.

Merk at argumentet ikke impliserer aksept av infanticid på funksjonshemmede spedbarn, nettopp fordi spedbarn, som alle fødte personer (uansett hvor avhengig de måtte være av andre), ikke er plassert inni en annen person, slik fosteret er. Argumentet åpner heller ikke for abort av alle mulig grunner; betingelsen for at den gravides selvbestemmelsesrett skal kunne veie tyngre enn en så tungtveiende rettighet som fosterets rett til liv, er at det må foreligge en viktig grunn for å ville ta abort. Hva som skal anses som en tilstrekkelig alvorlig funksjonshemming, er et skjønnsmessig spørsmål som i siste instans må besvares med utgangspunkt i samfunnets rettsbevissthet.

Thomson og Kamms argumentasjon kan brukes til å begrunne Abl. 2 c, som gjelder etter utgangen av 12. svangerskapsuke. Deres argumentasjon ville også ha legitimert aborter av de samme grunner hvis embryoet hadde hatt menneskeverd fra og med befruktningen. Men i og med at et slikt premiss synes uriktig (se punkt 1), er legitimiteten av PGD ikke et spørsmål om å veie to personers rettigheter opp mot hverandre.

Vurdering: Lovforslaget begrenser bruken av PGD til de alvorlige, arvelige sykdommer som gir rett til abort etter Abl. 2 c (s. 42-3, 56, § 2A-1, 60). Det er kanskje ikke politisk mulig å gå lenger i lys av Stortingets vedtak av 9. juni 2005 og Soria Moria-erklæringen, men fra et etisk perspektiv virker begrensningen ubegrunnet og nettopp derfor urettferdig for dem som hindres av forbudet. Thomsons og Kamms argumenter innebærer at kravet om alvorlig, arvelig sykdom i Abl. 2 c må forstås ut fra det forhold at den gravides rett til å bestemme over bruken av sin egen kropp må veies opp mot et svært tungtveiende hensyn: fosterets rett til liv. Siden et befruktet egg ennå ikke er en person eller et "mål i seg selv", kan det heller ikke ha en rett til liv i ordets rette forstand. Hvis det ikke finnes andre grunner, kan det kan følgelig ikke stilles krav om på langt nær så tungtveiende grunner for tillatelse av PGD som for abort etter Abl. 2 c. Departementets påpekning av at graviditetssraten ved PGD er noe lavere enn ved vanlig IVF synes lite relevant, og påstanden om at "Det er en utbredt oppfatning at man ikke skal kunne velge sine barns

⁷ F. M. Kamm, *Creation and Abortion. A Study in Moral and Legal Philosophy* (New York: Oxford University Press, 1992), kap. 3-4, se særlig s. 105.

genetiske egenskaper ved å undersøke befruktede egg” (s. 42), er både upresis og diskutabel. Oppfatningen synes å gjelde “designerbabyer”, men det er slett ikke opplagt at folk flest mener at det er galt å velge bort arvelig sykdom. Loven bør for eksempel forby ikke-medisinsk kjønnsseleksjon ved bruk av PGD, som kan begrunnes ut fra samfunnets demografiske interesse i å ha en balansert kjønnsfordeling. Det er imidlertid vanskelig å se at det finnes en tilsvarende samfunnsinteresse som kan legitimere et forbud mot å la vordende foreldre få bruke PGD og PGS – i hvert fall når teknikkene for preimplantasjonsgenetisk screening blir forbedret og får dokumentert effekt (s. 49) – til å velge bort befruktede egg med arveanlegg for lettere funksjonshemninger eller mindre alvorlige, arvelige sykdommer. Beskyttelsen av funksjonshemmede mot diskriminering er åpenbart en viktig samfunnsinteresse, men det synes som sagt å være lite hold i anklagen om sorteringssamfunnet, også i dens empiriske tolkning. Fra en etisk synsvinkel vil derfor begrensningen av preimplantasjonsgenetiske undersøkelser til tilfeller der det foreligger risiko for alvorlig, arvelig sykdom (§ 2-1, s. 61, jf. 35, 42, 55) måtte anses som et vilkårlig inngrep i vordende norske foreldres reproduktive frihet, og følgelig som en krenkelse av *deres* menneskeverd.

3. PGD med vevstyping (PGD/HLA)

En hyppig innvending mot dette forslaget er at det krysser en grense fra “fravalg” til “tilvalg” av egenskaper, eller en overgang fra negativ til positiv eugenikk. Anklagen er at valg av vev av en bestemt type er et skritt nærmere “designerbabyer” – at foreldre velger sitt barns kjønn, hårfarge, utseende eller evner (s. 45-6), mens eugenikkbegrepet gjelder arvemessige forbedringer av befolkningen eller menneskearten.

I bioteknologidebatten florerer det av skråplanargumenter, som generelt har formen: gjør vi *a*, vil vi nødvendigvis ende opp med *b*. Det hevdes at utviklingen til det verre, *b*, drives frem av forskningens eller teknologiens “egendynamikk” eller at vi “lar teknologien styre over etikken”. Teknologien forestilles da som en slags blind, upersonlig makt, som straks den “slippes løs” blir umulig å stoppe, som et “løpsk tog”. Det kan ikke utelukkes a priori at slike mekanismer finnes og kan gjøre seg gjeldende i bioteknologien, men debattanter som tyr til skråplanargumenter gjør generelt lite for å begrunne at det er tilfelle. Men hvis det ikke er en mekanisme som driver oss til det verre, kan påstander om vi kan ende i det umoralske imøtegås ved å påpeke at hvis *a* ikke i seg selv er galt, står samfunnet fritt til å sette forbudet før *b*, slik at en moralsk forsvarlig og presumptivt tjenelig behandling ikke forbyes. Hvis derimot påstanden er at *a* i seg selv er umoralsk, må det påvises for *a* selv, og ikke bare for et annet, mer ekstremt forslag *b*.

Et direkte argument mot forslaget er at metoden innebærer uforsvarlig helserisiko, idet i) vi ikke kjenner faren for misdannelser ved bruk av PGD, og ii) utsuging av benmarg fra et lite barn under narkose, i de tilfeller der stamcellene ikke allerede kunne innhentes fra navlestrengsblodet, vil utgjøre en for stor risiko. Departementet forutsetter at donasjonen ikke skal være “urimelig belastende for barnet” (s. 46), men tar ikke opp problem i) – ut over at det blir nevnt at det er blitt født over 1000 barn ved bruk av PGD på verdensbasis

(s. 29, 52). Angivelse av helserisiko ligger utenfor filosofiens kompetanseområde, men prinsippene for å vurdere når en risiko er moralsk forsvarlig, reiser filosofiske spørsmål.

Vi kan ta som utgangspunkt at transplantasjonsloven av 1973 tillater at barn under 12 år og andre personer som ikke kan avgi samtykke, kan være donor for fornybart vev når det må antas som nødvendig for å redde livet til søsken eller andre nære familiemedlemmer. Dette synes å bygge på et prinsipp om at det er moralsk forsvarlig å utsette én person for en liten risiko for å redde en annen person fra en mye større fare.

Hvordan forholder dette risikoprinsippet seg til Kants prinsipp? Vil ikke det å utsette et lite barn for en liten risiko for å gi kurativ, livsforlengende eller lindrende behandling av en alvorlig syk bror eller søster være ensbetydende med å behandle dette barnet *bare* som et middel for dets søsken? Det er slett ikke opplagt, og det kan være verdt å merke seg at kritikerne av lovforslaget misforstår Kants prinsipp når de hevder at det er galt å bruke mennesker som midler for andre mennesker. Denne misforståelsen forekommer dessverre stadig i dokumenter fra storting og regjering, for eksempel i sosialkomiteens innstilling til Odelstinget om bioteknologiloven i forrige periode,⁸ så vel som i dette høringsnotatet (s. 48).

Kravet om at en person aldri skal brukes *bare* som et middel tolkes vanligvis som et krav om rasjonelt samtykke. En vernepliktig soldat brukes for eksempel som et middel til å forsvare fedrelandet i krig, men ikke bare som et middel, for vi må anta at det er i alle borgeres interesse å forsvare landet. Selv om soldaten kanskje ikke *vil* gi sitt samtykke, kan han gi det, nettopp fordi samtykket er rasjonelt. Vi behandler derimot en person bare som et middel, hvis han eller hun ikke *kan* samtykke i vår behandling av ham eller henne (uten å være irrasjonell).

Risikoprinsippet synes forenlig med Kants prinsipp. Et eksempel kunne være at vi tillater ambulanser å utsette andre trafikanter for en liten økning av risikoen for å bli skadet (eller endog å bli drept) for å få behandlingstrengende personer raskt til sykehus. Vi må anta at alle – selv små barn – ville ha gitt sitt samtykke om de kunne og var rasjonelle, for alle er interessert i bli kjørt fortest mulig til lege når det står om livet.

Vurdering: Hvis vi kan forutsette at helserisikoen for barnet som utvikler seg fra egg som blir valgt ut ved PGD/HLA er liten, og helsegevinsten for mottaker stor (s. 47), kommer risikoprinsippet til anvendelse og forslaget synes moralsk forsvarlig. Donor kan, som alle mennesker, en gang i livet trenge livsviktig behandling som innebærer at andre personer blir utsatt for en liten risiko – kanskje ved behandling av samme slag, kanskje på annen måte. I så fall kan lovgiver legge til grunn at barnet som blir laget ved bruk av PDG/HLA ville ha gitt sitt samtykke – såfremt det hadde kunnet velge og var rasjonelt.

Konklusjon

⁸ Innst. O nr 16 (2003-2004), s. 6.

Den delen av lovforslaget som åpner for forskning på befruktede egg (punkt 1) synes forenlig med menneskeverdstanden, men forbudet mot produksjon av befruktede egg til forskningsformål synes for absolutt, og forbudet mot terapeutisk kloning fremstår som ubegrunnet. Det synes for restriktivt å forby PGS og å begrense PGD (punkt 2) til kjent risiko for de alvorlige, arvelige sykdommer som tilfredsstiller Abortlovens § 2 c, men bruk av PGD/HLA (punkt 3) synes moralsk forsvarlig, gitt at risikoen for skade på donor er liten.